

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
КАФЕДРА МАРКЕТИНГУ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання контрольної роботи
з дисципліни

“ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ”

для студентів усіх форм навчання
усіх технічних спеціальностей

УДК 330(075.8)
ББК 65.01я73

«Затверджено»

Вченою радою факультету ЕкУБ
Протокол № 10 від 09.07.2015

Методичні вказівки розглянуті і рекомендовані до друку на засіданні науково-методичної комісії факультету ЕкУБ, протокол № 10 від 25.06.2015 р.

Методичні вказівки розглянуті і рекомендовані до друку на засіданні кафедри маркетингу, протокол № 11 від 08.07.2015 р.

Укладачі:

Пандас Т.М. – к.е.н., доц. кафедри маркетингу ОДАБА
Євдокімова О.М. - ст. викладач кафедри маркетингу ОДАБА
Чайківська О.В. – ас. кафедри кафедри маркетингу ОДАБА

Рецензенти:

Борісов О.Г. - к.е.н., доц. – завідувач кафедрою Прикладної економіки ОІФ УДУ ФМТ
Тесленко П.О. – к.т.н., доц. кафедри Менеджменту та управління проектами ОДАБА.

Анотація:

Методичні вказівки до виконання контрольної роботи з дисципліни «Основи економічної теорії» допоможуть розкрити загальні основи розвитку економіки, що ґрунтуються на багатоманітності форм власності на засоби виробництва, продемонструвати ступінь опанування студентом матеріалу, вміння самостійно осмислити і систематизувати навчальну інформацію, чітко, стисло і логічно викласти матеріал, обґрунтувати власну думку, зробити висновки.

Відповідальний за випуск:
Д.е.н., проф., М.П. Сахацький - завідуючий кафедрою маркетингу ОДАБА

Зміст

Вступ	4
1. Формальні вимоги до виконання контрольної роботи.....	5
2. Мета та завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі.....	6
3. Структура та зміст дисципліни	6
4. Варіанти контрольних робіт.....	8
5. Контрольні запитання до заліку з навчальної дисципліни	15
6. Термінологічний словник	17
7. Список рекомендованої літератури.....	34

Вступ

Життя як окремої людини, так і всього суспільства визначають потреби та інтереси. Вони спонукають людей до діяльності, результати якої слугують засобами задоволення потреб, реалізації інтересів. Розмаїття потреб та інтересів людей і суспільства зумовлюють різноманітність видів людської діяльності. Проте основою людської діяльності є процеси, що забезпечують виробництво матеріальних благ та послуг, споживання яких є передумовою діяльності людей в усіх сферах життя суспільства. Виробництво економічних благ, їхній розподіл, обмін і споживання утворюють особливу сферу його життєдіяльності – економіку, яка є об'єктом дослідження всіх економічних наук, у тому числі економічної теорії.

Розв'язання складних економічних, науково-технічних та соціальних проблем в умовах ринкової економіки зумовлює необхідність ґрунтовного теоретичного вивчення і аналізу фундаментальних економічних категорій і осмислення суті економічних явищ, що відбуваються на мікро- та макрорівнях. Саме на вивчення існуючих теорій економічного розвитку та розроблення нових моделей їхнього впровадження спрямовує свої зусилля наукова дисципліна економічна теорія.

Сучасна економічна теорія – це найраціональніші теоретичні надбання вітчизняної та зарубіжної економічної думки.

Дисципліна «Основи економічної теорії» розкриває загальні засади розвитку економіки, що ґрунтуються на багатоманітності форм власності на засоби виробництва. Основну увагу приділено товарному виробництву в економічному розвитку суспільства. Розкриття змісту ринкових відносин є провідними економічними засадами курсу.

Студенти повинні вивчити економічні закони та категорії, основні ознаки сучасної ринкової економіки, тенденції розвитку ринкової економіки України, перспективи економічного розвитку України та її інтеграції в світове господарство.

Майбутні фахівці повинні оволодіти навичками аналізу економічної ситуації в країні, визначати пріоритетні напрямки економічного розвитку країни, відрізнити різноманіття форм власності, аналізувати особливості підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки, визначати межі найбільш ефективного втручання держави в ринкову економіку, обґрунтувати основні умови інтеграції України в світове господарство, використовувати досвід розвинених країн згідно особливостей економічного розвитку України.

Програмою курсу «Основи економічної теорії» передбачено прослуховування лекцій та практичних занять. Поточний контроль здійснюватиметься у вигляді написання контрольної роботи. Контрольна робота повинна продемонструвати ступінь опанування студентом навчального матеріалу, вміння самостійно осмислити і систематизувати навчальну інформацію, чітко, стисло і логічно викласти матеріал, обґрунтувати власну думку, зробити висновки.

1. Формальні вимоги до виконання контрольної роботи

З дисципліни «Основи економічної теорії» навчальним планом передбачене виконання однієї контрольної роботи, здача її у встановлений термін до екзаменаційної сесії на рецензування. Для цього студентові необхідно самостійно вивчити матеріал курсу.

Студент виконує контрольну роботу, яка складається з теоретичної (двох питань) та практичної частини (двох задач). Варіант контрольної роботи обирається за принципом відповідності до варіанту студента у списку групи.

Контрольна робота повинна продемонструвати ступінь опанування студентом матеріалу певної теми, вміння самостійно осмислити і систематизувати навчальну інформацію, чітко, стисло і логічно викласти матеріал, обґрунтувати власну думку, зробити висновки.

Кожна контрольна робота набирається друкованим текстом на комп'ютері (аркуші нумеруються в правому верхньому куті, не нумерується тільки лише перший (титульний аркуш)). Загальний обсяг не повинен перевищувати 20 сторінок комп'ютерного тексту (2400 знаків на сторінку). Робота оформляється на аркушах формату А4 (210 x 297 мм) чітким 14 шрифтом Times New Roman з полями: верхнє 20 мм, нижнє - 20 мм, ліве -30 мм, праве - 15 мм. Контрольна робота повинна бути скріплена (або переплетена).

На обкладинці зошита (або на титульному аркуші) повинні бути наступні відомості: про Міністерство освіти й науки України, про ВНЗ, про предмет, по якому виконується контрольна робота, її номер (номер варіанта), прізвище, ім'я, по батькові студента, факультет, курс, номер групи, номер шифру (залікової книжки), назва міста, у якому перебуває навчальний заклад, рік написання роботи.

У рецензії вказуються недоліки, на які студент повинен звернути увагу при підготовці до захисту контрольної роботи й до іспиту. Якщо робота виконана відповідно до пропонованих вимог, матеріал розкритий досить повно, то вона заслуговує оцінку «зараховано». Якщо ж у рецензії зазначені недоліки, зауваження рецензента, то робота відправляється на доробку, тому що була оцінена як «не зараховано». Така робота повинна бути дороблена відповідно до зауважень, пропонованими вимогами й - у новому варіанті - представлена на кафедру для повторного рецензування.

2. Мета та завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі

Основною метою викладання дисципліни «Основи економічної теорії» є комплексне вивчення економічної системи, ґрунтовне пізнання проблем ефективного використання суспільством обмежених виробничих ресурсів і шляхів досягнення максимальних кінцевих результатів у задоволенні людських потреб, що невпинно зростають.

Основними завданнями, що мають бути вирішені в процесі викладання дисципліни, є теоретична та практична підготовка студентів з питань:

- загальних основ економічного життя суспільства;
- розкриття закономірності розвитку суспільного виробництва;
- з'ясування механізму дії економічних законів і механізму використання їх людьми у процесі господарської діяльності;
- визначення суттєвих рис основних соціально-економічних систем та напрямків їх еволюції;
- з'ясування ролі економічної теорії у розробці шляхів формування соціально орієнтованої економічної системи суспільства.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

вміти:

- орієнтуватися у головних соціально-економічних подіях в країні та в світі;
- мати поняття про економічні перспективи розвитку економіки країни;
- досліджувати закономірності інтернаціоналізації господарського життя і світового ринка
- вирішувати задачі по всім темам курсу;
- успішно використати теоретичні знання;

знати:

- суть економічних категорій і законів;
- зміст суспільного виробництва як системи економічних відносин;
- форми організації суспільного виробництва та їх еволюцію;
- теоретичні основи ринкової економіки;
- закономірності розвитку світового господарства.

3. Структура та зміст дисципліни

Номер блоку змістовних модулів	Назва блоку змістовних модулів	Номер змістовних модулів, що входять до даного блоку	Назва змістовних модулів, що входять до даного блоку
1	2	3	4
1	Основи економічної теорії	1.1.1	Предмет і метод економічної теорії
		1.1.2	Економічна система суспільства
		1.1.3	Виробництво, його сутність та роль у житті суспільства
		1.1.4	Теорія товару і грошей
		1.1.5	Теоретичні основи ринкової економіки та її основні елементи
		1.1.6	Підприємство та підприємництво в ринковій економіці
		1.1.7	Капітал підприємства, його кругообіг та обіг
		1.1.10	Доходи населення, їх формування та розподіл
		1.1.11	Держава та її економічні функції

		1.1.12	Світове господарство і міжнародні економічні відносини
Номер блоку змістовних модулів	Назва блоку змістовних модулів	Номер змістовних модулів, що входять до даного блоку	Назва змістовних модулів, що входять до даного блоку
1	2	3	4
2	Макроекономіка	2.2.1	Предмет, метод та функції макроекономіки
		2.2.2	Макроекономічні показники в системі національних рахунків
		2.2.3	Модель сукупного попиту та сукупної пропозиції
		2.2.4	Споживання, заощадження та інше
		2.2.5	Фіскальна політика держави
		2.2.6	Монетарна політика
		2.2.7	Циклічні коливання та економічне зростання
		2.2.8	Інфляція та антиінфляційна політика
		2.2.9	Безробіття та політика зайнятості
3	Мікроекономіка	3.3.1	Корисність економічного блага. Економічний вибір
		3.3.2	Аналіз поведінки споживача
		3.3.3	Попит та пропозиція
		3.3.4	Теорія еластичності
		3.3.5	Теорія граничних продуктів та мікроекономічна модель фірми
		3.3.6	Витрати виробництва
		3.3.7	Ринок досконалої конкуренції
		3.3.8	Монопольний ринок
		3.3.9	Ринок монополістичної конкуренції
		3.3.10	Олігополістична структура ринку
		3.3.12	Ринок праці
3.3.13	Ринок капіталу		

4. Варіанти контрольних робіт

Варіант № 1

Теоретична частина:

1. Суть та структура продуктивних сил та виробничих відносин.
2. Споживна вартість товару робоча сила та механізм утворення додаткової вартості.

Практична частина:

Задача 1

Протягом робочого дня тривалістю 10 годин робітник виготовляє 5 виробів. Визначте вартість всієї продукції і одного виробу в годинах робочого часу. (Вартість спожитих засобів виробництва умовно не враховується). Як зміниться вартість всієї продукції і одного виробу, якщо інтенсивність праці зросте в 2 рази?

Задача 2

На виробництво товару витрачено капітал у 200 тис. дол. Його органічна будова 4:1, норма додаткової вартості дорівнює 100%. Визначте розміри капіталу на початок другого року: а) при простому відтворенні; б) при розширеному відтворенні, якщо на зростання виробництва спрямовується половина додаткової вартості.

Варіант № 2

Теоретична частина:

1. Економічні закони та їх класифікація.
2. Причини виникнення і фактори розвитку безробіття. Форми безробіття.

Практична частина:

Задача 1

Протягом робочого дня кооператив шиє 50 пар рукавичок загальною вартістю 200 грн. Визначте, як зміниться вартість всієї партії рукавичок, вироблених за день, а також вартість однієї пари внаслідок зростання продуктивності праці у 2 рази.

Задача 2

Капітал, що використаний за рік у першому підрозділі, склав 1800 одиниць. Його органічна будова 5:1; норма додаткової вартості – 100%. Визначте величину постійного капіталу, що був використаний у другому підрозділі в умовах простого відтворення.

Варіант № 3

Теоретична частина:

1. Метод політичної економії та його складові.
2. Основний та оборотний капітал. Час обороту.

Практична частина:

Задача 1

Найманий робітник своєю працею створює нову вартість в 300 дол. Норма додаткової вартості - 200%. Органічна будова капіталу 6:1. Визначте вартість всієї продукції.

Задача 2

Фермер вклав в орендовану ділянку землі 100 тис. дол., одержав 20 тис. прибутку. Визначте загальну величину ренти, якщо середня норма прибутку 12%. За яку ціну можна купити цю ділянку, якщо банк сплачує процентну ставку 4%?

Варіант № 4

Теоретична частина:

1. Предмет політичної економії.
2. Витрати виробництва. Прибуток і норма прибутку.

Практична частина:

Задача 1

Визначте орієнтовну ціну земельної ділянки, якщо рента, яку вона приносить власнику, дорівнює 650 дол., а норма позичкового проценту складає 8% річних.

Задача 2

За 1 час робітник створює своєю працею вартість 3 дол. Тривалість робочого дня 8 годин. Денна вартість робочої сили 8 дол. Визначте масу і норму додаткової вартості.

Варіант № 5

Теоретична частина:

1. Виникнення та еволюція політичної економії.
2. Механізм утворення середньої норми прибутку і ціни виробництва.

Практична частина:

Задача 1

Костюм коштує 40 дол. На його виготовлення витрачено 3 м тканини по 5 дол. за метр. Знос обладнання складає 1 дол. Витрати на підкладку становлять 9 дол. Визначте новостворену вартість.

Задача 2

Фермер взяв у позику 3 млн. дол. з розрахунку 15% річних. Очікує одержати за сезон (6 місяців) 30% прибутку. Визначте чистий дохід фермера після розрахунку з банком.

Варіант № 6

Теоретична частина:

1. Продуктивні сили суспільства: суть, структура та показники розвитку.
2. Торговий капітал і торговий прибуток. Механізм утворення торгового прибутку.

Практична частина:

Задача 1

Визначте кількість грошей, які можуть забезпечити товарообіг та надання послуг на суму 2100 млн. грн., якщо в кредит продано товарів на суму 200 млн. грн.; платежі, термін оплати яких наступив, становить 100 млн. грн.; сума взаємо погашених платежів складає 400 млн. грн., а грошова одиниця обертається 4 рази на рік?

Задача 2

Підприємець взяв у позику 600 тис. дол. з розрахунку 6% річних. Середня норма прибутку 25%. На який дохід розраховує підприємець і який процент він сплатить банку через рік?

Варіант № 7

Теоретична частина:

1. НТР та її роль в економічному прогресі.
2. Позичковий капітал і позичковий процент.

Практична частина:

Задача 1

Протягом робочого дня робітник виготовляє товар вартістю 30 дол. При цьому витрачається сировини на 20 дол., знос обладнання становить 6 дол. Денна вартість робочої сили – 2 дол. Визначте величину необхідного робочого часу при 8 – годинному робочому дні.

Задача 2

Фінансова група засновує акціонерне товариство з реальним капіталом в 1 млн. дол. На цю суму засновники випускають акції. Припустимо, що дивіденд буде рівним 9%, позичковий процент складає 3%. Визначте величину засновницького прибутку, якщо акції будуть продані по курсу.

Варіант № 8

Теоретична частина:

1. Людина в системі сучасного виробництва.
2. Просте і розширене відтворення індивідуального капіталу. Нагромадження капіталу.

Практична частина:

Задача 1

На підприємстві виробляється продукція вартістю 100 тис. дол. На сировину, матеріали, напівфабрикати було витрачено 55 тис. дол. Вартість зношених за цей час знарядь праці 15 тис. дол. Робітникам у вигляді зарплати виплачено 10 тис. дол. Визначте норму додаткової вартості.

Задача 2

Банк одержав від клієнтів депозити на суму 100 млн. дол. і сплачує 8% річних. Він надає кредити на суму 95 млн. дол. і бере 12% за кредит. Обчисліть величину прибутку банку.

Варіант № 9

Теоретична частина:

1. Суть та історичні типи технологічного способу виробництва.
2. Особливості аграрної сфери та сутність аграрних відносин.

Практична частина:

Задача 1

Авансований капітал 100 тис. дол. Строк служби основного капіталу 10 років. Споживаний за рік оборотний капітал становить 40 тис. дол. В тому числі змінний капітал 10 тис. дол. Норма додаткової вартості 100%. Визначте річну вартість продукції.

Задача 2

Авансований капітал – 100 тис. дол. Постійний капітал – 50 тис. дол. Ступінь експлуатації – 150%. На нагромадження щорічно виділяється 52,5 тис. дол. Визначте норму нагромадження.

Варіант № 10

Теоретична частина:

1. Суть, система та структура виробничих відносин.
2. Суть і механізм утворення диференціальної земельної ренти. Ціна землі.

Практична частина:

Задача 1

На один автомобіль корпорації “Дженерал Моторз” витрачалося матеріалів і комплектуючих виробів на суму 6950 дол. Знос засобів виробництва складав 6550 дол., а заробітна плата – 6460 дол. Норма додаткової вартості – 200%. Визначте вартість автомобіля.

Задача 2

Визначте курс акції, яка приносить річний дивіденд 200 дол., якщо банк сплачує за депозити 5% річних.

Варіант № 11

Теоретична частина:

1. Відносини власності: суть, еволюція, класифікація.
2. Суть та механізм утворення абсолютної земельної ренти. Ціна землі.

Практична частина:

Задача 1

Величина авансованого капіталу 100 тис. дол., його органічна будова 7:3. Норма додаткової вартості складає 100%. Визначте норму прибутку.

Задача 2

На виробництво продукції капіталіст витратив 8000 дол., в т.ч. на зарплату – 600 дол. Середня норма прибутку – 15%. Визначте ціну виробництва.

Варіант № 12

Теоретична частина:

1. Структура та фактори суспільного виробництва.
2. Продуктивні сили та відносини власності в сільському господарстві.

Практична частина:

Задача 1

Авансований капітал підприємства – 40 тис. дол., оборотний капітал – 16 тис. дол. і обертається щороку 6 разів. Основний капітал зношується за 8 років.

Визначте загальний оборот авансованого капіталу за 1 рік.

Задача 2

Величина постійного капіталу 100 тис. дол., його органічна будова 7:3. Норма додаткової вартості складає 100%. Визначте норму прибутку.

Варіант № 13

Теоретична частина:

1. Форми суспільного виробництва.
2. Земельна рента та її форми.

Практична частина:

Задача 1

Основний капітал становить 60 тис. дол., строк його придатності 10 років. Оборотний капітал становить 40 тис. дол., змінний - 10 тис. дол. Норма додаткової вартості – 100%. Визначте норму прибутку.

Задача 2

Основний капітал – 30 тис. дол., оборотний – 40 тис. дол., змінний – 10 тис. дол. Визначте органічну будову капіталу.

Варіант № 14

Теоретична частина:

1. Суть і генезис товарного виробництва.
2. Суть, структура та проблеми розвитку АПК в сучасних умовах.

Практична частина:

Задача 1

Вартість будівель і споруд на підприємстві дорівнює 120 тис. дол., машин і обладнання – 50 тис. дол., сировини – 20 тис. дол., матеріалів – 7 тис. дол., палива – 3 тис. дол. Зарплата робітників складає 40 тис. дол. Визначте органічну будову капіталу.

Задача 2

Фермер взяв у позику 3 млн. дол. з розрахунку 15% річних. Очікує одержати за сезон (6 місяців) 30% прибутку. Визначте чистий дохід фермера після розрахунку з банком.

Варіант № 15

Теоретична частина:

1. Товарне виробництво та його форми.
2. Причини виникнення, суть і види монополій.

Практична частина:

Задача 1

Найманий робітник своєю працею створює нову вартість у 300 дол. Норма додаткової вартості – 200%. Визначте вартість всієї продукції, якщо органічна будова капіталу 6:1?

Задача 2

Фермер вклав в орендовану ділянку землі 100 тис. дол., одержав 20 тис. прибутку. Визначте загальну величину ренти, якщо середня норма прибутку 12%. За яку ціну можна купити цю ділянку, якщо банк сплачує процентну ставку 4%?

Варіант № 16

Теоретична частина:

1. Умови виникнення товарного виробництва, його суть та характерні риси.
2. Форми промислових монополій.

Практична частина:

Задача 1

Вартість основного капіталу з врахуванням витрат на капітальний ремонт дорівнює 200 тис. дол. Строк служби основного капіталу – 10 років. Визначте фонд амортизації на кінець 7-го року.

Задача 2

Капітал, що використаний за рік у першому підрозділі, склав 1800 одиниць. Його органічна будова 5:1; норма додаткової вартості - 100%. Визначте величину постійного капіталу, що був використаний у другому підрозділі в умовах простого відтворення.

Варіант № 17

Теоретична частина:

1. Товар та його властивості.
2. Особливості відносин власності в сільськогосподарському виробництві.

Практична частина:

Задача 1

На виробничі будівлі і споруди було витрачено 112 тис. дол., на придбання машин, верстатів і устаткування – 103 тис. дол., на купівлю сировини, напівфабрикатів – 40 тис. дол. на найом робітників – 65 тис. дол., на допоміжні матеріали – 5 тис. дол. Визначте величини основного і оборотного капіталу.

Задача 2

Вартість сукупного суспільного продукту становить 35 млрд. дол., 50% його вартості використовується на відновлення спожитих засобів виробництва. Визначте величину національного доходу.

Варіант № 18

Теоретична частина:

1. Двоїстий характер праці, втіленої в товар.
2. Форми господарювання у сільськогосподарському виробництві.

Практична частина:

Задача 1

Ціна 1 виробу становить 400 грн. Робочий день – 10 годин. Як зміниться денна виручка товаровиробника, якщо індивідуальні затрати праці на один виріб знизяться з 2,5 до 2 годин?

Задача 2

Витрати виробничого капіталу 700 млн. дол., його органічна будова 3:1; норма додаткової вартості – 150%. У реалізації продукції приймає участь торговий капітал у 350 млн. дол. Чисті витрати обігу складають 50 млн. дол. Визначте валовий прибуток виробничого і торгового капіталу, а також оптову і роздрібну ціни продукції.

Варіант № 19

Теоретична частина:

1. Величина вартості та фактори, що на неї впливають.
2. Конкуренція, монополії та антимонопольна діяльність держави.

Практична частина:

Задача 1

Величина споживаного капіталу 75 000 дол., його органічна будова 7:3. Норма додаткової вартості складає 350%. Визначте норму прибутку.

Задача 2

Вклавши в орендовану ділянку 40000 дол., фермер отримав 9000 дол. валового прибутку. Визначте величину земельної ренти, якщо середня норма прибутку складає 14%.

Варіант № 20

Теоретична частина:

1. Теорії вартості: трудова, маржиналістська і неокласична.
2. Фінансовий капітал. Фінансово промислові групи. Фінансова олігархія.

Практична частина:

Задача 1

Найманий робітник своєю працею створює нову вартість у 300 дол. Норма додаткової вартості - 200%. Органічна будова капіталу 6:1. Визначте вартість всієї продукції.

Задача 2

Споживаний сукупний постійний капітал складає 750 од., у тому числі у першому підрозділі – 500 од. Органічна будова капіталу другого підрозділу 2:1, норма додаткової вартості у другому підрозділі – 100%. Визначте величину сукупного суспільного продукту в умовах простого відтворення.

Варіант № 21

Теоретична частина:

1. Розвиток форми вартості та виникнення грошей.
2. Результати суспільного виробництва.

Практична частина:

Задача 1

Капітал, використаний за рік у першому підрозділі, склав 2000 одиниць. Його органічна будова 4:1; норма додаткової вартості – 100%. Визначте величину постійного капіталу, що був використаний у другому підрозділі в умовах простого відтворення.

Задача 2

На виробництво товару витрачено капітал у 200 тис. дол. Його органічна будова 4:1, норма додаткової вартості дорівнює 100%. Визначте розміри капіталу на початок другого року: а) при простому відтворенні; б) при розширеному відтворенні, якщо на зростання виробництва спрямовується половина додаткової вартості.

Варіант № 22

Теоретична частина:

1. Суттєві риси грошей та їх функції.
2. Національний дохід та фази його руху.

Практична частина:

Задача 1

Визначте курс акції, яка приносить річний дивіденд 200 дол., якщо банк сплачує за депозити 5% річних.

Задача 2

За 1 час робітник створює своєю працею вартість 33 дол. Тривалість робочого дня 8 годин. Денна вартість робочої сили 38 дол. Визначте додаткову вартість і норму додаткової вартості.

Варіант № 23

Теоретична частина:

1. Гроші та їх еволюція.
2. Джерела національного доходу, його розподіл та перерозподіл.

Практична частина:

Задача 1

Середня органічна будова промислового капіталу 850с:150v. Середня норма прибутку - 15%. Капітал у землеробстві має органічну будову 750с:250v. Норма додаткової вартості скрізь однакова і складає 100%. Визначте абсолютну земельну ренту.

Задача 2

За 1 час робітник створює своєю працею вартість 15 дол. Тривалість робочого дня 6 годин. Денна вартість робочої сили - 40 дол. Визначте додаткову вартість і норму додаткової вартості.

Варіант № 24

Теоретична частина:

1. Грошовий обіг та його закони.
2. Національний дохід, його нагромадження і споживання.

Практична частина:

Задача 1

На взуттєвій фабриці вироблено 100 пар взуття. Ціна однієї пари 1000 грн. На виготовлення всього взуття витрачено сировини на 30000 грн., матеріалів на 7500 грн., палива на 2000 грн. Визначте матеріаловіддачу.

Задача 2

Фермер взяв у позику 3 млн. дол. з розрахунку 15% річних. Очікує одержати за сезон (6 місяців) 30% прибутку. Визначте чистий дохід фермера після розрахунку з банком.

Варіант № 25

Теоретична частина:

1. Інфляція: суть, причини, типи.
2. Суспільний продукт і його форми в процесі відтворення.

Практична частина:

Задача 1

За 1 час робітник створює працею вартість 5 дол. Тривалість робочого дня 6 годин. Денна вартість робочої сили 10 дол. Визначте додаткову вартість і норму додаткової вартості.

Задача 2

Основний капітал становить 60 тис. дол., строк його придатності 10 років. Оборотний капітал становить 40 тис. дол., змінний - 10 тис. дол. Ступінь експлуатації 100%. Визначте норму прибутку і річну вартість продукції.

5. Контрольні запитання до заліку з навчальної дисципліни

1. Предмет та функції економічної теорії. Еволюція поглядів на предмет економічної теорії.
2. Метод та засоби економічного дослідження.
3. Економічні закони та категорії.
4. Економічна теорія та економічна політика. Завдання економічної теорії в умовах перехідної економіки України.
5. Потреби та споживчі блага. Класифікація потреб. Закон зростання потреб.
6. Економічні інтереси.
7. Закон спадної граничної корисності та його вплив на поведінку споживача.
8. Виробництво та його фактори.
9. Виробничі ресурси, їх класифікація.
10. Обмеженість ресурсів та проблема економічного вибору. Крива виробничих можливостей.
11. Ресурсний потенціал України та проблеми його використання.
12. Закон спадної продуктивності факторів виробництва та його вплив на поведінку виробника.
13. Технологічний спосіб виробництва: сутність та еволюція. Характеристика сучасного ТСВ.
14. Продукт як результат втілення факторів виробництва.
15. Ефективність використання факторів виробництва: сутність, основні показники, стан в Україні.
16. Економічне зростання та його типи. Освіта як фактор економічного зростання.
17. Економічний зміст власності. Право власності.
18. Типи, види і форми власності.
19. Реформування відносин власності в перехідній економіці України.
20. Сутність та принципи ринкової організації економіки. Функції ринку.
21. Загальні засади та модель адміністративно-командної економіки.
22. Змішана економіка розвинутих країн.
23. Економічна система сучасної України. Роздержавлення та приватизація економіки в Україні.
24. Товар та його властивості.
25. Вартість товару. Теорії вартості.
26. Суть і функції грошей.
27. Закон вартості.
28. Види грошей. Визначення кількості грошей в обігу. Конвертованість грошей.

29. Гроші в Україні. Грошова реформа, її необхідність, механізм проведення та значення.
30. Попит. Закон попиту. Фактори попиту.
31. Пропозиція. Закон пропозиції. Фактори пропозиції.
32. Ринкова ціна. Явища дефіциту та надлишку товарів. Значення конкуренції у встановленні ринкової ціни. Антимонопольна діяльність держави.
33. Різні види ринків: підходи до класифікації, загальна характеристика.
34. Ринкова інфраструктура та її елементи.
35. Товарні біржі, їх роль у ринковій економіці.
36. Фондові біржі, їх роль у функціонуванні капіталу.
37. Акціонерні товариства. Акція. Види акцій. Ціна акції.
38. Банки та банківська система. Банківська система в Україні.
39. Біржі праці (служби зайнятості). Служби зайнятості в Україні.
40. Фінансово-кредитні посередники: інвестиційні фонди, страхові та довірчі компанії, пенсійні фонди.
41. Рента. Ціна землі.
42. Заробітна плата: сутність, форми. Номінальна та реальна заробітна плата. Заробітна плата в Україні.
43. Позичковий процент. Норма процента та фактори, що її визначають.
44. Економічна сутність прибутку. Норма прибутку та фактори, що її визначають.
45. Підприємство в ринковій економіці: суть, функції та види.
46. Підприємництво та його види. Підприємництво в Україні.
47. Малий і великий бізнес, необхідність їх поєднання. Проблема малого бізнесу в Україні.
48. Фермерські та колективні підприємства в сільському господарстві. Фермерство в Україні.
49. Державні підприємства в ринковій економіці. Державні підприємства в Україні.
50. Фонди підприємства, їх кругообіг та оборот.
51. Витрати виробництва та підприємницький дохід.
52. Домогосподарство як суб'єкт ринкової економіки. Доходи та витрати домогосподарств. Домогосподарства в Україні.
53. Зміст управлінської діяльності підприємства. Менеджмент. Еволюція теорій управління.
54. Функції управління фірмою. Організаційні структури управління підприємством.
55. Необхідність, суть та функції маркетингу.
56. Національна економіка як ціле. Поняття макроекономічної рівноваги.
57. Сукупні доходи та сукупні витрати, необхідність їх урівноваження.
58. Сукупний попит і сукупна пропозиція, їх урівноваження.
59. Класичний, кейнсіанський та неокласичні погляди на можливість досягнення макrorівноваги.
60. Валовий внутрішній (національний) продукт та інші макроекономічні показники.
61. Циклічність як форма руху ринкової економіки.
62. Безробіття, його рівень та наслідки.
63. Види і причини безробіття. Засоби держави по обмеженню безробіття. Стан ринку праці і безробіття в Україні.
64. Інфляція: суть, причини, рівень.
65. Антиінфляційне регулювання економіки в розвинутих країнах.
66. Податки: сутність, види, роль в макроекономічному регулюванні.
67. Оподаткування в Україні.
68. Державний бюджет. Структура надходжень та видатків.
69. Державний бюджет України на поточний рік.
70. Кредитно-грошове регулювання та кредитно-грошова політика держави.
71. Макроекономічне регулювання в Україні.
72. Міжнародний поділ праці та фактори, що його визначають. Світове господарство.
73. Форми міжнародних економічних відносин.
74. Міжнародна торгівля. Світова ціна. Протекціонізм і лібералізм у міжнародній торгівлі. Світова організація торгівлі (СОТ). Україна як член СОТ.

75. Платіжний баланс країни: сутність, структура. Платіжний баланс України.
76. Міжнародна валютна система.
77. Форми міжнародного підприємництва.
78. Міжнародні фінансово-кредитні установи.
79. Місце та економічні зв'язки України у сучасному світовому господарстві.

6. Термінологічний словник

Автоматичні (вмонтовані) стабілізатори – сукупність важелів державного регулювання економіки (податків, бюджетних видатків тощо), здатних пом'якшувати коливання ділової активності й перепади в доходах фірм та людей.

Агрегування – поєднання окремих одиниць або даних в одну одиницю або кілька одиниць. Наприклад, усі ціни індивідуальних товарів і послуг об'єднують у загальний рівень цін або всі одиниці продукції об'єднують у реальний валовий внутрішній продукт.

Адаптивні сподівання – прогнози щодо невизначених змінних (ставок податків, темпів інфляції). Адаптивні сподівання формуються на основі поведінки в минулому.

Адміністративні ціни – різновид цін, які встановлює держава й утримує сталими протягом певного часу.

Адміністративно-командна система – спосіб економічної організації суспільства, за якого всі питання вирішують державні органи. Головні ознаки АКС: державна власність на ресурси, бюрократизація та монополізація економіки, адміністративне ціноутворення, зрівняльний роз поділ життєвих благ та панування номенклатури.

Активи – усе, що має грошову вартість і є власністю фірми або особи.

Активи підприємства – сукупні майнові цінності, що використовуються з метою одержання прибутку.

Акцизний збір – непрямий податок, що встановлюють на певний продукт.

Акція – цінний папір без установленого строку, що засвідчує вкладення певного паю в статутний фонд акціонерного товариства. Дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь в управлінні акціонерним товариством, у розподілі майна при його ліквідації.

Альтернативна вартість – кількість інших продуктів, від яких потрібно відмовитися (пожертвувати), щоб виробити одиницю певного продукту.

Амортизація (від латинського *amort* – безсмертя або *amortisatio* – погашення) – відшкодування у грошовій формі вартості капітальних благ, яке відповідає їх зношенню (фізичному — внаслідок використання у виробництві й моральному — внаслідок здешевлення наявних машин і механізмів або виникнення продуктивніших їхніх аналогів).

Аналіз витрат і вигод – порівняння витрат і вигод під час ухвалення рішень про те, чи варто використовувати ресурси і в якій кількості для реалізації проекту або програми (на виробництво товару чи послуги).

Аналітична економія – наука про вибір суспільством раціональних способів використання ресурсів для задоволення своїх нинішніх і майбутніх потреб.

Антимонопольне законодавство – сукупність нормативно-правових актів країни, які забороняють монополізацію ринків, таємні угоди між фірмами, що дають змогу підвищувати ціни й обмежувати конкуренцію.

Аудит (від латинського *auditor* – слухач) – послуги щодо оцінки фінансової звітності фірми з огляду на достовірність інформації та можливості фірми у сфері бізнесу.

Аукціон (від латинського *auctio* – збільшення) – відкриті торги на конкурсній основі, де власником стає покупець, що запропонував максимальну ціну.

Багатство (майно) – чиста вартість матеріальних і фінансових засобів (усі активи мінус пасиви), якими володіє нація, особа чи фірма в певний проміжок часу.

Баланс поточного рахунку – обсяг експорту товарів і послуг країни за вирахуванням обсягу імпорту товарів і послуг плюс її чистий дохід від інвестицій і плюс чисті перекази.

Баланс рахунка капіталів – приплив капіталу в країну за вирахуванням відпливу

капіталу із країни.

Балансовий звіт – баланс фінансового стану фірми на певну дату; відображає активи в одному підрозділі, пасиви та власний капітал — в другому.

Банк – кредитно-фінансова установа, яка акумулює гроші й надає їх у формі кредитів своїм клієнтам, здійснює грошові розрахунки та інші операції.

Банківські операції – операції, які забезпечують функціонування і прибутковість банків. Розрізняють пасивні (залучення депозитів) та активні (надання кредитів) операції.

Банкрутство (від італ. banco rotto – розбитий банк) – неспроможність фірм, установ, фізичних осіб здійснювати платежі за борговими зобов'язаннями. Банкрутство засвідчує судова інстанція.

Бартер – безпосередній (без використання грошей) обмін одного товару на інший.

Безготівкові гроші – записи на рахунках у банках.

Безробіття – ситуація у сфері зайнятості, коли працівники, які погодилися б працювати за наявну заробітну плату, не можуть знайти роботу. Основні види безробіття: фрикційне; структурне; циклічне. Структурне та циклічне безробіття разом становлять вимушене безробіття.

Біржа – організаційно-правова форма оптової торгівлі масовими товарами за стандартами та зразками (товарна біржа), систематичних операцій із купівлі продажу цінних паперів (фондова біржа), робочої сили (біржа праці).

Бреттон-Вудська система – міжнародна валютна система, створена після Другої світової війни. Базувалася на системі регульовано-фіксованих валютних курсів. Золото і долар використовувалися як міжнародні валютні резерви.

Бюджетно-податкова політика – система регулювання, пов'язана з регулюванням державних фінансів, формування державного бюджету та державними витратами і спрямована на реалізацію цілей соціального-економічного розвитку країни.

Бюджетний надлишок – перевищення надходжень до державного бюджету над його видатками.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – вартість річного обсягу кінцевих товарів і послуг, вироблених у країні з ресурсів, що належать як резидентам країни, так і іноземцям.

Валовий національний продукт (ВНП) – вартість річного обсягу кінцевих товарів і послуг, вироблених із ресурсів, що належать резидентам країни, незалежно від того, де ці ресурси застосовують — у національній економіці чи за кордоном.

Валові внутрішні інвестиції – видатки на заново вироблені капітальні блага — машини, устаткування, будівлі й споруди та на приріст запасів.

Валюта (від латинського valere – мати силу, коштувати) – грошова одиниця країни. Розрізняють вільно конвертовану валюту (обмінюється без перешкод на інші валюти), частково конвертовану (обмінюється з певними обмеженнями) та неконвертовану (обмін на інші валюти блокований).

Валютний кошик – фіксований набір валют, який використовують для вимірювання середньозваженого курсу окремих валют.

Валютний курс – ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошовій одиниці іншої.

Валютний ринок – офіційний центр, на якому зосереджена купівля-продаж валют на основі попиту і пропозиції. При цьому гроші однієї країни використовують для купівлі валюти іншої країни.

Валютні ресурси – частина золотовалютних резервів країни у вигляді валют інших країн і спеціальних прав запозичення, які країна використовує у міжнародних розрахунках з метою вирівнювання платіжного балансу.

ВВП - розрив – потенційний реальний валовий внутрішній продукт мінус фактичний реальний валовий внутрішній продукт.

Вексель простий – боргове зобов'язання, яке видає позичальник грошей на ім'я кредитора; містить дані про місце і час видачі, суму зобов'язання, місце і час платежу.

«Велика сімка» – група із семи розвинутих країн (США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія та Канада), лідери яких регулярно зустрічаються для обговорення спільних економічних проблем і намагаються узгоджувати свою економічну політику.

Взаємодоповнювальні товари і послуги – товари або послуги, які споживаються разом (тенісні м'ячі і ракетки). Коли ціна на один із товарів знижується (зростає), попит на другий збільшується (зменшується).

Взаємозамінні продукти – товари або послуги, які задовольняють одну й ту саму потребу (чай і кава, масло й маргарин та ін.). Для цих продуктів існує пряма залежність між ціною на один із них і попитом на другий, тобто коли ціна одного продукту знижується (зростає), попит на інший продукт зменшується (збільшується).

Використовуваний дохід – особистий дохід за вирахуванням особистих по датків; використовується для видатків на особисте споживання і для заощадження.

Виробник – підприємство, особа, які, використовуючи власні й залучені ресурси, виготовляють товар чи надають послугу.

Виробництво – процес створення матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для існування й розвитку людини.

Виробнича функція – математична функція, яка визначає можливий обсяг продукції в межах фірми або економіки за даних ресурсів і технології.

Виробничі відносини – відносини між людьми, що виникають у процесі суспільного виробництва, розподілу обміну і споживання матеріальних благ і послуг.

Виробничі (економічні) ресурси – сукупність ресурсів, що використовують для виготовлення товарів і послуг: земля, праця, капітал, а також підприємницькі здібності.

Витрати виробництва – вартість споживчих факторів виробництва в процесі перетворення їх на товарну продукцію.

Відкрита економіка – економіка, що пов'язана з економіками інших країн інтенсивним рухом товарів і капіталів, тобто економіка, яка експортує та імпортує товари і послуги.

Відплив умів – еміграція з країни високоосвічених спеціалістів і висококваліфікованих робітників.

Відрядна оплата праці – форма оплати праці, яка прямо залежить від кількості виробленої продукції.

Відсоток – плата за право користування грошовим капіталом, узятим у позику.

Відтворення – безперервність процесу виробництва товарів та послуг, на основі якого здійснюється оновлення елементів економічної системи.

Вільна торгівля (фритредерство) – зовнішньоекономічна політика, за якої держава не втручається в торговельні відносини з іншими країнами; відсутні штучні (створені урядом) бар'єри на шляху торгівлі між окремими особами і фірмами різних країн.

Власний капітал – загальний обсяг активів мінус загальний обсяг пасивів фірми або окремої особи.

Власність – це сукупність відносин між суб'єктами господарювання з приводу привласнення умов та результатів виробництва.

Гіперінфляція – дуже високі темпи зростання цін (понад 50% за місяць).

Гнучкий валютний курс – курс валюти, який визначається в ході взаємодії попиту і пропозиції на національну валюту на валютних ринках.

Гнучкість цін і заробітної плати – здатність цін і заробітної плати підвищуватися і знижуватися під впливом змін у попиті або пропозиції.

Гранична корисність – додаткова корисність, яку отримує споживач із додаткової одиниці товару або послуги.

Граничний продукт – додатковий обсяг продукції, одержаний від застосування додаткової одиниці ресурсу (кількість інших ресурсів незмінна).

Граничні витрати – приріст витрат на виробництво додаткової одиниці продукції (або зменшення витрат, коли виробництво скорочується на одиницю продукції).

Гроші – металеві або паперові знаки, що є мірою вартості під час купівлі-продажу і виконують роль еквівалента, тобто виражають вартість усіх інших товарів (послуг). Гроші

виконують п'ять основних функцій: міри вартості, засобу обміну, засобу платежу, засобу нагромадження та засобу світових грошей.

Грошова маса – сукупність усіх грошових коштів у готівковій та безготівковій формах, які забезпечують реалізацію товарів, послуг та всі нетоварні платежі в народному господарстві.

Грошова система – спосіб організації грошового обігу, закріплений законом; охоплює найменування грошової одиниці (в Україні — гривня); види державних паперових знаків і монет, які мають законну платіжну силу; порядок безготівкових розрахунків; державні органи, що регулюють грошовий обіг у країні.

Грошові агрегати – показники кількості та структури грошової маси; види грошей, диференційовані за ступенем ліквідності.

Девальвація – офіційне зниження встановленої вартості валюти; протилежним процесом є ревальвація — офіційне підвищення вартості валюти.

Дезінфляція – зниження високого темпу інфляції.

Демпінг – продаж товарів на міжнародних ринках за цінами, нижчими від витрат виробництва.

Депозит – сума грошей, яку клієнт вносить на зберігання в банк.

Депозитарій – юридична особа, що діє на ринку цінних паперів і надає послуги щодо зберігання, обліку та передання прав на цінні папери.

Депресія – глибокий, затяжний спад, що триває кілька років. У роки депресії простежуються високе безробіття, недовантаження виробничих потужностей, низькі обсяги виробництва та інвестицій. Неглибокий спад називають рецесією.

Державний борг – загальна сума заборгованості уряду за випущеними і непогашеними позиками (включаючи нараховані за ними проценти) та накопичені зобов'язання держави перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами.

Державний бюджет – баланс доходів і видатків держави за певний проміжок часу (як правило, за рік).

Дефіцит бюджету – перевищення видатків державного бюджету над надходженнями до нього; звичайно фінансується через позики (інший шлях — емісія грошей); рівень дефіцитності бюджету обчислюють як відношення дефіциту до ВВП, виражене у відсотках.

Дефіцит платіжного балансу – пасивне сальдо балансу поточного рахунка, рахунках капіталу та статистичних розбіжностей.

Дефіцит поточного рахунка – від'ємне сальдо поточного рахунка платіжного балансу.

Дефлятор – коефіцієнт що застосовується для перерахунку макропоказників відповідно до цін базового періоду.

Дефляція – падіння загального рівня цін в економіці.

Диференційований продукт – продукт, який відрізняється за фізичними або іншими параметрами від аналогічних продуктів, вироблених іншими фірмами; купуючи такий продукт, споживачі віддають перевагу певному продавцеві, незважаючи на те, що ціни в усіх продавців однакові.

Дивіденд – дохід одержуваний власником акції із прибутку акціонерного товариства.

Діловий цикл – періодичне коливання рівня ділової активності – обсягу національного виробництва, доходу, зайнятості тощо. Звичайно триває кілька або кільканадцять років. Діловий цикл містить чотири фази: спад (реальний ВВП падає); дно (найнижча точка спаду); піднесення (реальний ВВП зростає), вершина (найвища точка піднесення).

Додана вартість – різниця між вартістю вироблених фірмою товарів і послуг та вартістю матеріалів і сировини, які куплені в постачальників.

Домогосподарство – економічна одиниця, що складається з однієї або більше осіб; постачає економіку ресурсами й використовує отримані гроші для купівлі товарів і послуг, які задовольняють потреби людини

Досконала конкуренція – ситуація на ринку з великою кількістю продавців і покупців, коли жодна фірма не може впливати на ринкову ціну.

Дохід – потік зарплати, відсотка, прибутку, дивідендів та інших грошових надходжень, які

одержує особа, фірма чи країна протягом певного часу (звичайно року).

Дохідний підхід – метод вимірювання валового внутрішнього продукту додаванням усіх доходів, створених у виробництві товарів і послуг.

Економетрика – галузь економічної теорії, яка застосовує методи статистики для вимірювання й кількісної оцінки економічних зв'язків.

Економікс – суспільна наука про використання обмежених ресурсів з метою максимального задоволення необмежених матеріальних потреб суспільства.

Економічна ефективність – відношення між витратами обмежених ресурсів і виробленими в результаті їх використання товарами і послугами; виробництво обсягу продукції певної вартості за найменших загальних витрат на ресурси; отримання найбільшого обсягу виробництва товару або послуги із застосуванням ресурсів певної вартості.

Економічна інтеграція – співпраця між національними господарствами різних країн, яка передбачає їхнє зближення і взаємоприспосовування, ліквідацію бар'єрів у торгівлі між цими країнами; зближення ринків цих країн із метою утворення одного великого (спільного) ринку.

Економічна категорія – наукове поняття, теоретичний абстрактний вираз реально існуючих економічних явищ і процесів.

Економічна модель – спрощене відображення економічної системи або її окремих елементів; будується з урахуванням сталих взаємозв'язків в економіці та за абстрагування від другорядних.

Економічна система – спосіб організації національної економіки та сукупність взаємопов'язаних елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства.

Економічна теорія – суспільна наука, яка вивчає закони функціонування та розвитку економічних систем, визначає умови, принципи та механізми ефективного господарювання.

Економічне зростання – збільшення реального обсягу продукції в країні (ВВП).

Економічний прибуток – загальний виторг фірми за вирахуванням її економічних витрат.

Економічні блага – блага, кількісно обмежені порівняно з людськими потребами.

Економічні витрати – платежі, потрібні для отримання й використання ресурсів.

Економічні закони – внутрішньо необхідні, стали й істотні причинно-наслідкові зв'язки між протилежними сторонами як у середині виробничих відносин економічних процесів і явищ, так і між ними.

Економічні інтереси – усвідомлення прагнення економічних суб'єктів до задоволення власних потреб, об'єктивні спонукальні мотиви їхньої господарської діяльності.

Економічні (матеріальні) потреби – бажання, які можна задовольнити через споживання товарів чи послуг.

Економічні стимули – чинники (ціни, прибутки, збитки), які мотивують та впливають на поведінку окремих індивідів, фірм, установ.

Економічні функції держави – сукупність напрямів державного регулювання економіки: правове регулювання економіки; сприяння конкуренції та пом'якшення наслідків від недоліків і слабих ринку; організація виробництва необхідних суспільству громадських благ; перерозподіл доходів; здійснення макроекономічної політики.

Експорт – товари і послуги, вироблені в даній країні і про дані покупцям інших країн.

Екстенсивний тип економічного зростання – збільшення обсягів, що досягається шляхом кількісного приросту факторів виробництва за їх незмінних якісних характеристик.

Еластична пропозиція – пропозиція, для якої коефіцієнт еластичності більший за одиницю, тобто відсоток зміни величини пропозиції більший, ніж відсоток зміни ціни.

Еластичний попит – попит, для якого коефіцієнт еластичності більший за одиницю, тобто відсоток зміни величини попиту більший, ніж відсоток зміни ціни.

Еластичність – поняття, яке застосовує аналітична економія для позначення реагування однієї змінної на зміну іншої (наприклад, величини попиту на зміну ціни тощо).

Еластичність попиту за ціною – відношення відсотка зміни величини попиту на продукт до відсотка зміни його ціни; реагування величини попиту на продукт на зміну ціни продукту.

Еластичність пропозиції за ціною – відношення відсотка зміни величини пропозиції продукту до відсотка зміни його ціни; реагування величини пропозиції продукту на зміну ціни продукту.

Емісія грошей – випуск грошей в обіг; одна з основних функцій центрального банку.

Ефект доходу – вплив зміни ціни продукту на реальний дохід споживача (купівельну спроможність) і отже, на кількість продукту, яку споживач купить.

Ефект заміщення – вплив, який зміна ціни споживчого блага може справити на кількість продукту, яку споживач купить за умови, що його дохід не змінюється.

Ефект масштабу – підвищення продуктивності, тобто зниженим середніх витрат виробництва внаслідок зростання в однаковій пропорції всіх факторів виробництва.

Ефект «третіх осіб» (ефект впливу) – ситуація в економіці, коли частину вигод або витрат, пов'язаних з виробництвом або споживанням продукту, отримують (несуть) ті, хто не є його виробником або споживачем.

Ефективний розподіл ресурсів – розподіл ресурсів в економіці між виробництвом різних товарів і послуг, який максимізує задоволення потреб споживачів.

Європейський Союз (ЄС) – асоціація європейських держав, утворена в 1957 р. (раніше — Європейське економічне співтовариство) з метою поступової ліквідації мита та імпорتنних квот у торгівлі між країнами-членами, запровадження спільного мита на імпорт товарів із третіх країн, вільного переміщення робочої сили і капіталів у межах країн-членів асоціації та узгодження економічної політики в інших сферах.

Загальна рівновага – стан економіки, за якого рівень цін на товари і послуги забезпечує рівновагу на всіх ринках, що не спонукає суб'єктів змінювати свою поведінку.

Загальний виторг – кількість грошей, отриманих фірмою; дорівнює кількості проданого продукту, помноженій на ціну, за яку він проданий.

Загальні витрати – сума постійних і змінних витрат.

Зайняті – особи, які виконують певну оплачувану роботу або мають роботу, але не виконують її з певних причин (відпустка, хвороба, страйк).

Закон зростання потреб – закон, який виражає внутрішньо необхідні, суттєвий і сталий зв'язок між прогресом технологічного способу виробництва, еволюцією всієї системи суспільних відносин і кількісним зростанням, якісним удосконаленням та збагаченням індивідуальних, колективних та суспільних потреб.

Закон попиту – виражає обернену залежність між ціною і величиною попиту на товар або послугу протягом певного проміжку часу.

Закон пропозиції – виражає пряму залежність між ціною і величиною пропозиції товару або послуги впродовж певного проміжку часу.

Закон спадної віддачі – передбачає, що додатковий обсяг продукції від послідовного збільшення одного фактора виробництва зменшується, коли інші фактори залишаються сталими.

Закрита економіка – економіка, в якій відсутні експорт та імпорт товарів і послуг.

Заощадження – використовуваний дохід, що не витрачений на споживчі блага; дорівнює використовуваному доходу після вирахування особистих видатків на споживання.

Заробітна плата – ціна праці й плата за використання послуг праці.

Захисне мито – мито, призначене захистити вітчизняних виробників від іноземних конкурентів.

Збалансований бюджет – рівність між державними видатками та надходженнями до бюджету.

Змінні витрати – витрати, загальна величина яких збільшується (зменшується), коли фірма збільшує (зменшує) обсяг своєї продукції.

Змішана економіка – економіка, яка ґрунтується на ринковій організації та державному регулюванні макроекономічних процесів.

Змовницька олігополія – виникає тоді, коли кілька фірм, які утворюють олігопольну

галузь, досягають негласної угоди про запровадження цін, поділ ринків або яесь інше обмеження конкуренції.

Знецінення валюти – падіння курсу валюти країни щодо валюти іншої країни.

Зовнішній борг – заборгованість держави іноземним громадянам, фірмам та інституціям.

Зовнішньоторговельний дефіцит – сума, на яку імпорт товарів у країну перевищує їх експорт із країни.

Зовнішньоторговельний надлишок – сума, на яку експорт товарів із країни перевищує їх імпорт у країну.

Імпорт – ввезення в країну іноземних товарів або капіталу у формі надання кредитів і позик, платне користування послугами іноземних фірм.

Імпортна квота – запроваджене урядом кількісне обмеження на ввезення до країни певного товару з іншої країни впродовж певного проміжку часу.

Інвестиції – видатки на виробництво та нагромадження капітальних благ, вигоди від яких отримуватимуть у майбутньому. Розрізняють валові та чисті інвестиції.

Індекс споживчих цін – відношення вартості фіксованого кошика споживчих товарів і послуг у розрахунковому періоді до його вартості в базовому періоді.

Індексація – механізм, який забезпечує регулювання заробітної плати і платежів відповідно до рівня інфляції. Важливим елементом індексації є відповідні пункти трудових угод.

Інновація – запровадження у виробництво нового продукту, нового виробничого методу або застосування нової форми організації бізнесу.

Інтервенція – діяльність центрального банку країни щодо купівлі-продажу національної валюти на ринках із метою впливу на її обмінний курс.

Інфляційна спіраль заробітної плати і цін – підвищення заробітної плати, що викликає зростання цін, яке, відповідно, призводить до подальшого зростання заробітної плати і т.д.

Інфляція – зростання загального рівня цін, яке супроводжується зниженням купівельної спроможності грошей.

Інфляція витрат – інфляція, що зумовлена зменшенням сукупної пропозиції (через підвищення цін на сировину або ставок заробітної плати, зниження продуктивності праці) і супроводжується зменшенням реального обсягу виробництва та зайнятості. Часто цю інфляцію називають інфляцією пропозиції.

Інфляція попиту – інфляція, спричинена надлишковим сукупним попитом; «надто багато грошей полює на надто малу кількість товарів».

Інфраструктура – капітальні блага, які зазвичай забезпечує держава для використання їх усіма громадянами та фірмами (наприклад, автомагістралі, мости, міські транспортні системи, системи водопостачання, водоочисні споруди, аеропорти тощо).

Капітал – економічний ресурс, що визначається як сукупність усіх технічних, матеріальних і грошових засобів, що в процесі свого руху приносять дохід. Розрізняють основний (будівлі, машини, механізми) та оборотний (сировина, паливо, матеріали) капітал. Інші назви – капітальні блага, інвестиційні товари, засоби виробництва.

Капіталізм – суспільний лад, за якого переважна частина матеріальних ресурсів (земля, капітал) належить при ватним особам, застосовується наймана праця, а ринок є головним механізмом розподілу ресурсів і доходів та вирішення питань економічної організації. Марксистська політична економія розглядає капіталізм як останній експлуаторський лад, що ґрунтується на приватній власності та най маній праці, яку експлуатують капіталісти.

Капіталозберігальний технічний прогрес – удосконалення техніки і технології, що дає змогу виробляти більшу кількість продукту за сталої кількості капіталу (або таку саму кількість продукту за меншої кількості капіталу).

Капіталомісткий технічний прогрес – удосконалення техніки і технології, що потребує більшої кількості капіталу для виробництва певної кількості продукту.

Капіталомісткість – відношення сукупного капіталу до ВВП.

Капіталоозброєність – відношення сукупного капіталу до робочої сили.

Кейнсіанство – один із провідних напрямів аналітичної економії у ХХ ст., основи якого

були закладені Дж. М. Кейнсом. Центральним пунктом концепції Кейнса є положення, що ринкова економіка не може автоматично досягти рівноваги за повної зайнятості; за Кейнсом, недоліки ринкової економіки можна усунути за допомогою фіскальної й монетарної політики.

Кероване плавання валютних курсів – валютний курс, який змінюється (плаває), щоб усунути дефіцит або надлишок платіжного балансу. У цьому режимі країна через свій центральний банк періодично здійснює інтервенції, щоб стабілізувати валюту.

Кількісна теорія грошей – згідно з цією теорією ціни змінюються прямо пропорційно до зміни пропозиції грошей; є вихідним пунктом монетаризму.

Кількісне рівняння обміну – тотожність, що виражається формулою $M \times Y = P \times Q$, де M — пропозиція грошей, Y — швидкість їх обігу, $P \times Q$ (ціна товарів, помножена на їхню кількість) — вартість національного продукту (номінальний ВВП).

Кінцева готова продукція – товари і послуги, які купують для споживання, а не для подальшого оброблення чи перероблення.

Класична школа — панівний до появи робіт Дж. М. Кейнса напрям аналітичної економії, засновником якого бум А. Сміт. Класики доводили, що природні економічні закони (конкуренція, ціни, індивідуальні егоїстичні інтереси тощо) є найкращим механізмом узгодження приватних і суспільних інтересів, розподілу ресурсів і доходів, стимулювання ефективного розвитку економіки.

Коефіцієнт еластичності – результат від ділення відсотка зміни величини попиту (пропозиції) на відсоток зміни ціни товару.

Коефіцієнт зайнятості – відсоток робочої сили, що зайнятий (має роботу) в певний момент часу.

Комерційний банк – підприємство, яке здійснює розрахункові операції, надає різноманітні послуги (трастові, фондові) та грошові позики іншим підприємствам і населенню.

Компанія з обмеженою відповідальністю – некорпоративна форма бізнесу, власники якої захищені обмеженою відповідальністю.

Компромісний вибір – ідея про те, що одним економічним завданням або метою, доводиться жертвувати для досягнення певної іншої мети.

Конкуренція – змагання між товаровиробниками за найвигідніші сфери прикладання капіталу, ринки збуту, джерела сировини.

Конкуренція імпорту – конкуренція, яку вітчизняні фірми відчувають на своєму ринку з боку товарів і послуг іноземних фірм.

Контроль за цінами і заробітною платою – законодавче встановлення урядом допустимих розмірів зростання зарплати і цін у певний проміжок часу.

Корисність – здатність товару або послуги задовольняти певні потреби людини.

Короткостроковий період – у мікроекономіці — період часу, недостатній для збільшення виробничих потужностей фірм; у макроекономіці — період часу, протягом якого трудові угоди, сподівання, ціни не можуть повністю пристосуватися до змін в економіці.

Корпорація (акціонерне товариство) – правова форма підприємства, яка юридично відокремлена від тих, хто нею володіє (акціонерів), у зв'язку з чим останні несуть обмежену відповідальність.

Кредитна спілка – асоціація осіб, об'єднаних спільними інтересами (наприклад, працівники однієї фірми), яка приймає від них вклади і надає їм позики.

Крива (таблиця) виробничих можливостей – крива (таблиця), яка показує різні комбінації двох товарів або послуг, що може виробляти економіка за повної зайнятості й повного обсягу виробництва з незмінної кількості ресурсів та з незмінною технологією.

Крива Лаффера – крива, яка показує залежність між податковими ставками і податковими надходженнями.

Крива Лоренца – крива, що показує ступінь рівномірності розподілу доходу в економіці. Чим більше крива Лоренца відхилена від лінії 45° , тим більша нерівність у розподілі доходу існує в країні.

Крива попиту – крива, яка показує кількість товару або послуги, котру хочуть придбати покупці за різними цінами протягом деякого проміжку часу.

Крива пропозиції – крива, яка показує кількість товару або послуги, котру продавці пропонуватимуть за різними цінами впродовж певного часу.

Крива сукупного попиту – крива, яка показує взаємозв'язок між кількістю товарів і послуг, котру покупці бажають при дбати, та загальним рівнем цін за інших однакових умов.

Крива сукупної пропозиції – крива, що показує взаємозв'язок між обсягом виробництва фірмами товарів і послуг, який вони готові постачати, та загальним рівнем цін за інших однакових умов.

Кругопотік доходів і видатків – спрощена модель економіки, яка відображає взаємодію домогосподарств і фірм у процесі обміну виробничими ресурсами та товарами і послугами на відповідних ринках.

Лібералізм – філософія економіки, яка підкреслює важливість особистої свободи в економічних і політичних справах. Прихильники лібералізму — від Адама Сміта до сучасних економістів Мілтона Фрідмана чи Джеймса Б'юкенена — вважають, що люди повинні мати свободу домагатися реалізації власних інтересів та бажань і що урядову діяльність слід обмежити такими сферами, як гарантування виконання угод і контрактів, підтримання законності та забезпечення національної оборони.

Лідерство в цінах – неофіційний метод, який застосовують фірми для встановлення ціни на продукт, котрий вони виробляють в умовах олігополії; одна фірма (лідер) оголошує зміну ціни, а інші фірми (що йдуть за лідером) незабаром оголошують про ідентичну (або приблизно таку саму) зміну ціни.

Ліквідність – здатність фінансових активів та матеріальних цінностей перетворюватися на готівку.

Людські ресурси (людська праця) – один із головних факторів виробництва; характеризується кількістю та якістю людських зусиль, які спрямовуються на виробництво товарів і послуг.

«Майже гроші» – високоліквідні фінансові активи (держанні цінні папери, акції корпорацій тощо), які можуть легко перетворюватися на готівку, а тому близькі до реальних грошей.

Майновий податок – податок на вартість майна (капіталу, землі та інших активів), яким володіють фірми й домогосподарства.

Макроекономіка – наука, що досліджує національну економіку як ціле; вивчає загальний рівень виробництва, зайнятості, цін, доходу та інші сукупні економічні змінні.

Макроекономічна політика – сукупність важелів та інструментів, які застосовує держава для регулювання національної економіки.

Макроекономічна рівновага – обсяг ВВП, за якого сукупний попит дорівнює сукупній пропозиції.

Марксизм – система філософських, економічних, політичних та соціальних поглядів, яку в XIX ст. започаткував К. Маркс. Марксизм передрікав, що ринкова економіка, або капіталізм, неминуче загине внаслідок загострення своїх внутрішніх суперечностей.

Меркантилізм – школа в аналітичній економії (XV—XVII ст.), представники якої ототожнювали багатство нації із золотом і вважали, що економічна політика має сприяти припливу до країни золота шляхом підтримання активного торговельного балансу.

Металеві гроші – гроші у вигляді злиwkів металів або монет. Розрізняють повноцінні (виготовлені з благородних металів) та білонні (виготовлені зі сплавів дешевих металів) монети.

Мито – податок на імпортні товари.

Міжнародний банк реконструкції і розвитку (Світовий банк) – банк, який надає (і гарантує) позики менш розвинутих країнам із метою сприяння їхньому економічному зростанню.

Міжнародний валютний фонд – міжнародна асоціація держав, що надає позики в іноземній валюті країнам з тимчасовим дефіцитом платіжного балансу і для підтримання

валютних курсів.

Міжнародний золотий стандарт – міжнародна валютна система, що існувала у ХІХ і на початку ХХ ст. Базувалася на фіксованих валютних курсах. Кожна країна виражала вартість своєї грошової одиниці в певній кількості золота, підтримувала незмінне співвідношення між своїм золотим запасом і кількістю грошей в обігу та дозволяла вільні ввезення і вивезення золота. За цієї системи в обігу обов'язково перебувають зо лоті монети.

Міжнародний поділ праці – спеціалізація окремих країн на виготовленні тих чи інших видів продукції з метою взаємного обміну ними. Його головні чинники — відмінності між країнами за наявністю природних багатств та якістю трудових ресурсів, історичними традиціями виробництва та ін.

Міжнародні валютні резерви – іноземні валюти, що їх країна може використати для покриття дефіциту платіжного балансу.

Міжнародні економічні організації – організації, створені для сприяння розвитку міжнародних економічних відносин (Економічна і Соціальна Рада ООН, ЮНКТАД, ЮНІДО, Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку та ін).

Мікроекономіка – частина аналітичної економії, що вивчає окремі елементи економіки (поведінку фірм, ринки окремих товарів тощо).

Мінімальна заробітна плата – найнижча заробітна плата, яку роботодавці на законній підставі платять за роботу.

Мінімальна ціна – офіційно встановлена ціна, яка перевищує рівно важну ціну.

Модель «сукупний попит – сукупна пропозиція» – макроекономічна модель, яка використовує сукупний попит і сукупну пропозицію для визначення і пояснення рівня цін та реального внутрішнього обсягу виробництва.

Монетаризм – сучасна економічна школа, представники якої вважають, що зміна пропозиції грошей є головною причиною макроекономічних коливань, а найкраща макроекономічна політика полягає у стабільному нарощуванні грошової маси.

Монетарна політика – один із видів макроекономічної політики. Суть монетарної політики полягає у контролюванні центральним банком країни пропозиції грошей, процентних ставок, ринків капіталу. Її основні інструменти — операції на відкритому ринку, зміна облікової ставки та норми резервування.

Монетний паритет – співвідношення золотого вмісту грошових одиниць; утратив сенс у 30-ті роки ХХ ст., коли золоті монети були вилучені з обігу.

Монополістична конкуренція – ситуація на ринку, де багато фірм продають диференційований продукт і мають певний контроль над цінами продуктів, які вони виробляють. Такому відносно вільному ринку властива значна нецінова конкуренція.

Монополія – наявність на ринку єдиного продавця певного товару, послуги чи виробничого ресурсу.

Мультинаціональна корпорація – фірма, яка володіє виробничими потужностями в інших країнах і виробляє та продає свою продукцію за кордоном.

Нагромадження вартості – одна з трьох функцій грошей; будь-який актив, що відкладений для використання в майбутньому.

Надлишок – перевищення величини пропозиції товару над величиною попиту на нього внаслідок того, що ціна на нього вища за рівноважну.

Надлишок платіжного балансу – активне сальдо платіжного балансу для перших трьох його розділів. організації економічного життя, коли виготовлені продукти споживаються всередині господарства; переважало на ранніх стадіях цивілізації; у багатьох країнах збереглося досі.

Національний дохід – сума факторних доходів; різниця між чистим національним продуктом (ЧНП) і непрямими податками.

Невидима рука ринку – розроблена А. Смітом концепція, згідно з якою діяльність людини, що прагне до власної вигоди, невидимою рукою ринку скеровується в напрямі, сприятливому для суспільства.

Недоліки ринкового механізму – неспроможність ринку здійснити розподіл ресурсів, за

якого найповніше задовольняються потреби суспільства. Зокрема, на виробництво певного товару (послуги) може виділятися недостатня або надмірна кількість ресурсів чи взагалі не виділятимуться ресурси.

Недосконала конкуренція – ринкова ситуація, коли фірма (або кілька фірм) виробляє і постачає таку частку продукту, що може вирішальним чином впливати на формування ціни. До недосконалої конкуренції належать: чиста монополія, олігополія та монополістична конкуренція.

Нееластична пропозиція – пропозиція, коефіцієнт якої менший за одиницю або відсоток зміни величини якої менший, ніж відсоток зміни ціни.

Нееластичний попит – попит, коефіцієнт еластичності якого менший за одиницю або відсоток зміни величини якого менший, ніж відсоток зміни ціни.

Немитні бар'єри – всі перешкоди (за винятком мита), які створюють країни, щоб стримати міжнародну торгівлю; наприклад, імпорتنі квоти, спеціальні ліцензії, завищені вимоги до якості товарів, бюрократична тяганина при здійсненні митних процедур тощо.

Необмежена відповідальність – відсутність будь-якої межі максимуму збитків, які окрема особа може мати і які згідно з законом вона повинна взяти на себе; необмежений розмір збитків, які одноосібний власник повинен взяти на себе.

Непрямі податки на бізнес – установлюються на товари і послуги (податок на додану вартість, акцизний збір та ін.).

Нецінова конкуренція – застосовувані фірмами способи, крім зниження цін на їхню продукцію, за допомогою яких фірми намагаються збільшити виробництво і продаж своїх продуктів; до цих способів належать диференціація продукту, реклама і заходи у сфері збуту.

Неявні витрати – витрати, що дорівнюють доходу, який дав би змогу отримати цей ресурс за найкращого альтернативного його застосування.

Новий міжнародний порядок – пропозиції, висунуті країнами, що розвиваються, з метою домогтися більшої іноземної допомоги, послаблення боргового тягара, розширення до ступу до світових ринків, вільнішого в'їзду в розвинуті країни та подолання неоколоніалізму.

Номинальна відсоткова ставка – норма відсотка, не скоригована на інфляцію.

Номинальний ВВП – валовий внутрішній продукт, обчислений у по точних цінах.

Номинальний дохід – кількість грошей, яку отримала певна особа або група осіб упродовж певного періоду.

Норма прибутку – відношення прибутку до капіталу або до інвестицій.

Норма резервування – відсоток депозитів, який комерційний банк повинен тримати в центральному банку або як готівку в касі.

Нормальний прибуток – мінімальна плата (дохід), яку має отримувати (сподівається отримати) працівник за виконання підприємницьких функцій у фірмі.

Нормативна економіка – частина аналітичної економії, що ґрунтується на ціннісних судженнях людей щодо того, якою має бути економіка; тлумачить проблеми економічних цілей та економічної політики.

Облігація – цінний папір, що приносить відсоток. Облігації випускають корпорації та уряди з гарантуванням у майбутньому повернення суми грошей (ціна облігації) плюс відсоток у точно встановленому розмірі.

Облікова (дисконтна) ставка – відсоткова ставка, яку центральний банк призначає за позики, які він надає комерційним банкам.

Обов'язкові резерви – мінімальна сума, яку комерційні банки повинні тримати як вклади у центральному банку або як готівку в касі.

Оборотний капітал – капітал, інвестований у предмети праці та інші короткострокові активи підприємства.

Однорідні продукти – товари (послуги), які є однаковими за певною ознакою.

Олігополія – ситуація на ринку, коли кілька фірм продають стандартизований або диференційований продукт і мають обмежений контроль над ціною продукту внаслідок взаємозалежності (за винятком змови між фірмами). Вхід нових фірм на цей ринок ускладнений; типовою для нього є нецінова конкуренція.

Операції на відкритому ринку – купівля-продаж центральним банком державних цінних паперів.

Опосередковані методи виробництва – виробництво і використання капіталу для полегшення виробництва споживчих благ.

Організація країн – експортерів нафти (ОПЕК) – картель, який утворили в 1961 р. тринадцять країн-експортерів нафти з метою контролю ціни і кількості сирової нафти, експортованої його членами.

Організація світової торгівлі – організація, заснована в 1994 р. Генеральною угодою з тарифів і торгівлі з метою забезпечення вільного доступу до напівзакритих ринків країн-учасниць.

Особистий дохід – дохід, який отримують домогосподарства до сплати податків.

Особистий прибутковий податок – податок, який установлюють на доходи, що привласнюють окремі особи у формі заробітної плати (трудоий дохід) або доходів від власності (майнові доходи) – ренти, дивіденду чи відсотка.

Особисті видатки на споживання – видатки домогосподарств на товари і послуги тривалого і короткострокового вжитку.

Особисті заощадження – особистий дохід домогосподарств за вирахуванням особистих податків та особистих видатків на споживання; використовуваний дохід, що не витрачається на придбання споживчих благ.

Паперові гроші – гроші, виготовлені з паперу. З технічного погляду вони є ідеальними, бо для свого виготовлення потребують невеликих витрат, однак приховують у собі небезпеку їх випуску на ринок у необмеженій кількості, а отже — інфляції.

Партнерство (господарське товариство) – правова форма фірми з двома або більше власниками, які погоджуються розподіляти між собою прибутки чи збитки фірми в певній пропорції.

Пасиви (борги) – борги іншим особам чи фірмам (права сторона бухгалтерського балансу).

Патент – виняткове право, яке надає держава винахідникові для використання винаходу протягом певного проміжку часу. Упродовж цього часу існує тимчасова монополія, яка є своєрідною винагородою за винахідницьку діяльність.

Перекази – кошти, які пересилаються в межах країни або за кордон; платіж, за який взамін не отримують жодного товару або послуги.

Підприємницький хист – здатність людини організувати ефективно поєднання ресурсів для виробництва продукту, ухвалювати послідовні нешаблонні рішення, здійснювати інновації та йти на ризик.

Підприємці – частина людських ресурсів, яка бере на себе ризик організації інших ресурсів для виробництва товарів і послуг.

Платіжний баланс країни – зведений баланс платіжних операцій, що здійснювалися між окремими особами, фірмами та урядом однієї країни з тими самими суб'єктами інших країн протягом року. Співвідношення між валютними надходженнями в країну і платежами держави за кордон.

Повна зайнятість: 1) використання всіх наявних ресурсів для виробництва товарів і послуг; 2) рівень зайнятості, коли існують лише фрикційне і структурне безробіття і немає циклічного безробіття.

Повний обсяг виробництва – максимальна кількість товарів і послуг, яку можна виробити із залучених в економіку ресурсів; досягається за умов розподільної й виробничої ефективності.

Податки – обов'язкові платежі в держбюджет у визначеному законодавством країни порядку.

Податок на додану вартість – податок, який установлюють на різницю між вартістю товарів, проданих фірмою, і вартістю матеріалів і послуг, куплених цією фірмою в інших фірм.

Подвійний рахунок – включення вартості проміжних товарів у валовий внутрішній

продукт; урахування одного і того самого товару або послуги більше, ніж один раз.

Поділ праці – спеціалізація людей на виготовленні певних видів продукції або виконанні окремих операцій.

Подушний податок – податок, який устанавлюють у вигляді фіксованої грошової суми на кожного громадянина країни незалежно від рівня його доходу.

Позаекономічні блага – продукти, які існують у достатніх кількостях і не потребують розподілу серед споживачів за допомогою механізму цін. Ринкова ціна позаекономічних благ дорівнює нулю.

Позичковий капітал – капітал, що надається підприємцям на визначений строк за визначену плату у формі позичкового відсотка.

Політика «дешевих грошей» – політика збільшення пропозиції грошей, яку проводить центральний банк із метою збільшення інвестицій, отже, ВВП, а відтак – зменшення безробіття.

Політика «дорогих грошей» – політика скорочення або обмеження зростання пропозиції грошей у країні, яку проводить центральний банк із метою уповільнення зростання реального ВВП, зниження рівня інфляції та підвищення курсу валюти країни.

Політика доходів – вид макроекономічної політики, спрямований на боротьбу з інфляцією через обмеження зростання заробітної плати і цін.

Попит – кількість товару (послуги), яку готові купити споживачі за кожного рівня цін та інших однакових умов упродовж певного проміжку часу.

Порівняльна перевага – країна має порівняльну перевагу у виробництві певного продукту, якщо вона виробляє цей продукт із нижчою альтернативною вартістю, ніж потенційний торговельний партнер.

Постійні витрати – витрати, величина яких у цілому не змінюється, коли фірма змінює свій обсяг продукції.

Потенційна конкуренція – ситуація, коли фірми певної галузі привласнюють значні економічні прибутки, що створює об'єктивну можливість входження нових фірм у галузь.

Потенційний ВВП – обсяг національного виробництва, що відповідає природному рівню безробіття.

Поточний рахунок – розділ платіжного балансу країни, який відображає її експорт та імпорт товарів, невидимі операції тощо.

Поточний (чековий) рахунок – вклад у комерційний банк або іншу фінансову установу, на який можна виписувати чек і який є грошима для операцій.

Потреби – об'єктивна необхідність будь чого задля підтримання життєдіяльності і розвитку людини, колективу, нації або суспільства в цілому.

Поцінування валюти – збільшення вартості валюти країни щодо валюти іншої країни; при поцінуванні валюти за неї купують більшу кількість іноземної валюти.

Праця – використання фізичних і розумових здібностей людини для виробництва товарів і послуг.

Прибуток – результат діяльності суб'єктів господарювання, різниця між витратами на продажі і витратами на виробництво товарів і послуг.

Приватизаційний сертифікат – цінний папір, що засвідчує право його власника на володіння частиною державної власності, а також на участь у приватизації останньої.

Приватна власність – право приватних осіб і фірм набувати, володіти, контролювати, використовувати, продавати і заповідати землю, капітал та інші активи.

Принцип платоспроможності – принцип, згідно з яким ті, хто має більші доходи, повинні оподатковуватися в абсолютному й відносному виразі більше, ніж ті, хто має менші доходи.

Приплив капіталу – сума видатків резидентів інших країн на купівлю речового й фінансового капіталу в резидентів певної країни.

Природна монополія – спроможність однієї фірми за рахунок зростання масштабів виробництва в галузі виробляти продукт за нижчих середніх витрат, ніж кілька фірм.

Природний рівень безробіття – рівень безробіття, за якого чинники, що підвищують і

знижують заробітну плату та ціни, перебувають у рівновазі. За цього рівня безробіття темп інфляції не змінюється.

Прогресивний податок – податок, за якого середня ставка оподаткування (податок, поділений на дохід) вища для осіб із вищими доходами.

Продуктивні сили – сукупність засобів виробництва і працівників з їхніми фізичними й розумовими здібностями, а також досягнення науки, технології, інформації, методи організації та управління виробництвом, що забезпечують створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб.

Продуктивність праці – показник, що обчислюється діленням загального обсягу продукції на кількість праці, витраченої на виробництво цього обсягу продукції.

Проміжна продукція – товари, які зазнали певного оброблення, але не є кінцевим продуктом (сировина, напівфабрикати).

Пропозиція – кількість товару (послуги), яку готові виробити й продати фірми за кожного рівня цін та інших рівних умов.

Пропорційний податок – податок, за якого середня ставка оподаткування незалежно від величини доходу є однаковою.

Протекціонізм – зовнішньоекономічна політика, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції. Його головні знаряддя — мито та квоти.

Прямі податки – установлюються безпосередньо на індивідів чи фірми (податок із доходів, податок із прибутку та ін.).

Рахунок капіталу – розділ платіжного балансу країни, в якому фіксуються приплив і відплив капіталу з країни.

Реальна відсоткова ставка – номінальна відсоткова ставка з урахуванням рівня інфляції.

Реальна заробітна плата – кількість товарів і послуг, які працівник може придбати за свою номінальну заробітну плату; купівельна спроможність номінальної заробітної плати.

Регресивний податок – податок, за якого середня ставка оподаткування зі зростанням доходу зменшується.

Рефінансування державного боргу – виплата власникам державних цінних паперів, строк погашення яких настав, грошей, отриманих від продажу нових цінних паперів, або обмін погашених цінних паперів на нові.

Ринкова влада (сила) – ступінь контролю, який фірма або група фірм має над ціною і виробничими рішеннями в певній галузі. Високий рівень ринкової влади означає монополію, її відсутність — конкуренцію.

Ринкова економіка – система організації національної економіки, заснована на товарно-грошових відносинах, різних формах власності, конкуренції. У ринковій економіці фірми прагнуть максимізувати прибуток; вони купують фактори виробництва і забезпечують за їх допомогою пропозицію товарів і послуг на ринку, а домогосподарства та індивіди, виходячи зі своїх доходів, — попит на них. Ціни і кількість товарів визначаються на ринку.

Ринкова рівновага – ситуація на ринку певного товару чи послуги, коли попит і пропозиція збігаються.

Ринок – місце, де покупці й продавці взаємодіють, щоб визначити ціни та кількості певного товару або послуги. Механізм що забезпечує зв'язок покупців та продавців певного товару або послуг.

Ринок капіталів – ринок, де відбувається купівля-продаж фінансових ресурсів (грошей, цінних паперів); разом із фінансовими посередниками сприяє надходженню заощаджень до інвесторів.

Ринок продуктів (товарний ринок) – ринок, де домогосподарства купують, а фірми продають товари і послуги, які вони виробили.

Ринок ресурсів – ринок, на якому домогосподарства продають ресурси, а фірми купують ці ресурси.

Рівень (норма) безробіття – відсоток робочої сили, що не має роботи в даний момент часу.

Рівень бідності – відсоток населення з доходами, нижчими за офіційно встановлений рівень.

Рівень зайнятості – частка населення країни у віці від 16 років і старше, яка має роботу.

Рівноважна кількість – обсяг попиту й обсяг пропозиції за рівноважної ціни на конкурентному ринку.

Рівноважна ціна – ціна товарів і послуг на конкурентному ринку, за якої величина попиту і величина пропозиції збігаються (дорівнюють одна одній). За такої ціни на ринку немає ні надлишку, ні нестачі товарів і послуг.

Робоча сила – загальна кількість осіб віком 16 років і старше, які працюють, є безробітними або активно шукають роботу.

Розподільна ефективність – розподіл серед фірм і галузей ресурсів, необхідних для виробництва продуктів, яких найбільше потребує суспільство (споживачі).

Світова ціна – міжнародна ціна товару або послуги, яка визначається світовими попитом і пропозицією.

Система вільного підприємництва – економічна система, яка ґрунтується на приватній власності, вільному ринку і невтручанні держави в господарське життя.

Система національних рахунків (СНР) – система взаємопов'язаних показників та класифікацій, що використовуються для опису та аналізу функціонування національної економіки.

Система узгодженого вільного підприємництва – економічна система вільного підприємництва з обмеженим втручанням держави в господарське життя.

Собівартість – сумарні, виражені в грошовій формі витрати підприємства на виробництва і реалізацію продукції.

Соціалізм – економічна та політична система, головними ознаками якої є: зосередження частини ресурсів (навіть їх більшості) в руках держави, перерозподіл доходів через державний бюджет.

Спекуляція – діяльність, що полягає в купівлі або продажу з наступним перепродажем або купівлею з метою отримання прибутку.

Спеціальні права запозичення – міжнародна грошова одиниця, яка існує у вигляді записів на рахунках країн – членів МВФ.

Сподівання – уявлення споживачів і ділових фірм про те, що відбуватиметься або які економічні умови складуться в майбутньому.

Споживчі блага – товари і послуги, які безпосередньо задовольняють потреби людини.

Стагфляція – інфляція, що супроводжується стагнацією виробництва і високим рівнем безробіття в країні; одночасне зростання рівня цін і рівня безробіття.

Структурне безробіття – безробіття, спричинене змінами у структурі попи ту на споживчі товари і в технологіях виробництва.

Субсидія – платежі уряду родинам чи індивідам.

Сукупна пропозиція – сумарна пропозиція товарів і послуг у межах національної економіки.

Сукупний попит – сумарний попит на товари і послуги в межах національної економіки.

Сукупні видатки – загальна сума видатків в економіці на кінцеві товари і послуги.

Суспільний лад – система організації соціально-економічного життя країни; включає цінності (переконавання людей), політичне правління (сукупність політичних інституцій) та економічну систему.

Технічний прогрес – запровадження нових методів виробництва, які скорочують витрати, отже, підвищують продуктивність економіки, що розширює межі виробничих можливостей.

Товар – економічне благо, що має суспільну споживну вартість та обмінюється на ринку.

Товарне виробництво – форма організації суспільного господарства, за якої продукти виробляються не для власного споживання їхніми виробниками, а спеціально для обміну, для продажу на ринку.

Товари тривалого користування – споживчі блага з очікуваним строком служби (використання) три і більше років.

Товарні гроші – гроші, які мають внутрішню вартість. До них на лежать золоті та срібні монети, а також низка товарів, що використовуються як гроші (худоба, сіль, хутра тощо).

Торговельний баланс – різниця між експортом та імпортом товарів країни.

Торговельні бар'єри – протекціоністські заходи, за допомогою яких уряди прагнуть зменшити імпорт (мити, квоти, обтяжливі митні процедури).

Трансферні (передавальні) платежі – виплати державою особі або домогосподарству грошей (товарів і послуг), взамін яких платник (державна) не отримує товарів і послуг.

Трудова теорія вартості – розвинута В. Петті, А Смітом, Д. Рікардо, К. Марксом економічна концепція, згідно з якою товари обмінюються відповідно до кількості витраченої на їх виробництво праці.

Фезербединг – правило, за яким підприємці зобов'язуються зберігати чисельність наявної робочої сили незалежно від потреби в ній.

Фірма – відокремлена виробнича одиниця в економіці; купує ресурси для виробництва товару або надання послуги з метою одержання прибутку і володіє та керує одним або кількома підприємствами.

Фіскальна політика – один з основних видів макроекономічної політики, яка використовує державний бюджет, податки й урядові видатки для досягнення макроекономічних цілей.

Державні видатки і податки змінюють, щоб досягти повної зайнятості чи знизити рівень інфляції.

Фондова біржа – організований ринок, на якому торгують звичайними акціями.

Фрикційне безробіття – безробіття, пов'язане з добровільною зміною працівниками місця роботи і тимчасовими звільненнями.

Центральний банк – державний інститут, який відповідає за пропозицію грошей у країні, контролює комерційні банки, зберігає офіційні золотовалютні резерви та виконує інші функції (в Україні — Національний Банк).

Циклічне безробіття – безробіття, зумовлене недостатнім сукупним попитом.

Ціна – кількість грошей (або інших товарів і послуг), яку платять або отримують за інший товар або послугу.

Цінні папери – різні фінансові активи: акції, облігації, векселі тощо.

Чиста конкуренція – ситуація на ринку, коли величезна кількість фірм продає стандартизований продукт, доступ нових фірм на ринок дуже легкий, індивідуальний продавець неспроможний контролювати ціну продукту, який продає. Для цього ринку характерні відсутність нецінової конкуренції і величезна кількість покупців.

Чиста монополія – ситуація на ринку, коли одна фірма продає продукт, що не має близького замітника, і має значний контроль над ціною на цей продукт. Доступ на цей ринок закритий, тут може діяти, а може і не діяти цінова конкуренція.

Чистий внутрішній продукт (ЧВП) – валовий внутрішній продукт за вирахуванням тієї частини, яка необхідна для відшкодування капітальних благ, зношених у процесі його виробництва.

Чистий експорт – у рахунках національного продукту країни обсяг експорту товарів і послуг мінус обсяг їхнього імпорту.

Чисті податки – податкові надходження мінус державні трансферні платежі.

Явні витрати – грошові платежі фірм за ресурси зовнішньому постачальникові.

Ямайська система – міжнародна валютна система, створена 1976 р., стала основою нинішньої валютної системи керованого плавання валютних курсів.

7. Список рекомендованої літератури

Законодавчі та нормативно-правові документи

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1996. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141){Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2222-IV від 08.12.2004, ВВР, 2005, № 2, ст.44 № 2952-VI від 01.02.2011, ВВР, 2011, № 10, ст.68 № 586-VII від 19.09.2013, ВВР, 2014, № 11, ст.142 № 742-VII від 21.02.2014, ВВР, 2014, № 11, ст.143}
2. Про господарські товариства: Закон України/ Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. Редакція від 14.05.2015, підстава 289-19
3. Про приватизаційні папери: Закон України / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №24.{ Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2544-XII (2544-12) від 07.07.92, ВВР, 1992, N 38, ст.562 N 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006, ВВР, 2006, N 22, ст.184 N 5492-VI (5492-17) від 20.11.2012, ВВР, 2013, N 51, ст.716 }
4. Про приватизацію майна державних підприємств: Закон України / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №24. {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 388-VIII від 12.05.2015, ВВР, 2015, № 28, ст.249}
5. Бюджетний Кодекс України. Урядовий кур'єр 25 липня 2001р. №131. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572){Із змінами, внесеними згідно із Законами № 542-VIII від 18.06.2015}
6. Господарський кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144), (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 24, ст.185)
7. Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 р. (із змінами та доповненнями) // Урядовий кур'єр. – 1999. ,– № 120-121. – С. 1–9. , ВВР, 2015, № 22, ст.145 № 541-VIII від 18.06.2015}
8. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. (із змінами та доповненнями) // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – № 1. – С. 3–47.) {Із змінами, внесеними згідно із Законами ВВР, 2015, № 17, ст.122 № 541-VIII від 18.06.2015}
9. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 2001 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 29, ст.337)
10. Закон України «Про кредитні спілки» від 2001 р. (із змінами та доповненнями)N 222-VIII (222-19) від 02.03.2015, ВВР, 2015, N 23, ст.158 }
11. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 2004 р. (із змінами та доповненнями) № 1323-VII від 05.06.2014, ВВР, 2014, № 34, ст.1166}
12. Закон України «Про заставу» від 1992 р. (із змінами та доповненнями) N 1206-VII (1206-18) від 15.04.2014, ВВР, 2014, N 24, ст.885 }
13. Закон України «Про цінні папери та фондову біржу» від 1991 р. (із змінами та доповненнями) N 424-VIII (424-19) від 14.05.2015 }
14. Декрет КМУ «Про страхування» від 1993 р.
15. Закон України «Про страхування» від 1996 р. (із змінами та доповненнями) N 246-VIII (246-19) від 05.03.2015, ВВР, 2015, N 22, ст.146 }

Підручники і навчальні посібники

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка. – Кн. 1/За ред. С. Панчишина та П. Островерха. – К.: Знання, 2006. – 723 с.
2. Базилевич В.Д., Колчигін О.П. Сутність, структура і оборот капіталу. – К., 2005.
3. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: Основні поняття і категорії. – К.: Знання, 2006. – С. 44–50.
4. Бандурка О. М., Петрова К. Я., Удодова В. І. Державне регулювання економіки. – Харків:

- Вид-во ун-ту внутрішніх справ, 2000.
5. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. Політична економія: Підручник. – К.: Ніка-Центр, 2000.
  6. Беляєв О.О., Бебело А.С. Політична економія. – К.: КНЕУ, 2001.
  7. Бернгольц О.О. Основи політичної економії: Пер. з нім. – К., 2007.
  8. Булатов А.С. Економіка. – М.: Юрист, 2001.
  9. Бодров В.Г., Кредисов А.І., Леоненко П.М. Соціальне ринкове господарство: Навч. посібник. –К.: Либідь, 2005.
  10. Борисов Е.Ф. Экономическая теория. – М.: Общество «Знание», 2000.
  11. Брагинский С.В., Певзнер В.С. Политическая экономия: дискуссионные проблемы, пути обновления. – М., 2001.
  12. Видяпин В.И. Экономическая теория. Политическая экономия: Учебник. – М., 2007.
  13. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічної теорії. – К.: Вища шк., 2005.
  14. Гальчинський А. Теорія грошей: Навч.- метод. посібник. –К.: Основа, 2008.
  15. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін О.І. Основи економічних знань. – К.: Вища шк., 2000.
  16. Гош О.П. Політична економія. – К.: Преса України, 2000.
  17. Гош О.П. Політична економія капіталізму і післясоціалістичного перехідного суспільства: Підручник – К.: Преса України, 2000.
  18. Грищенко О. Гроші та грошово-кредитна політика. – К.: Основи, 2006.
  19. Держава та економічне зростання. – К.: Інститут економічного прогнозування НАН України. К.: Основи, 2006
  20. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки/ Навч. посібник — 5-те вид., — К.: Знання, 2006. — 213 с.
  21. Дзюбик С., Ривак О. Основи економічної теорії. – К.: Основи, 2004.
  22. Економічна теорія: Політекономія: Підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. –К.: Знання-Прес. 2001.
  23. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. — 7-ме вид., стер. — К.: Знання-Прес, 2008.— 719 с.
  24. Економічна теорія: у 2-х кн.: Навч. посібник/ За ред. З.Г.Ватаманюка, С.М.Панчишина. – Кн.1 і 2. – К.: Альтернативи, 2003.
  25. Єременко В.Г. Основи соціальної економіки: Популярний курс. –К.: МАУП. 2007.
  26. Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка. – К.: Вища шк., 2005. – 328 с.
  28. Камаєв В.Д. и др. Экономическая теория: Учебник для вузов. – М.: ВЛАДОС, 2008.
  29. Климко Г.Н. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / За ред. Климка Г.Н. – К.: Знання-Прес, 2004.
  30. Кравченко К.Т., Савчук В.С., Беляєв О.О. та ін. Політична економія: Навч. посібник / За ред. д.е.н., проф. К.Т.Кравченка – К.: КНЕУ, 2001.
  31. Лазня І.В. Відносини власності в умовах ринкової економіки в Україні. – К.: Логос, 2007.
  32. Лановик Б.Д. Економічна історія : Курс лекцій/ Б.Д. Лановик, М.В. Лазарович. 5-е вид., випр. – К.: Вікар, 2005.
  33. Маркс К. Капітал. – Т.1 / Маркс К., Енгельс Ф. Твори.
  34. Мамедов С.Ю. Политэкономия. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2009.
  35. Мочерний С. В., Мочерна Я. С. Політична економія: Навч. посібник. — 2-ге вид., виправ. і доп. — К. : Знання, 2007.
  36. Мочерний С.В., Устинко О.А. Основи економічної теорії. – К.:ВЦ «Академія», 2006.– 504с.
  37. Мочерний С.В., Ларіна Я.С. Політекономія: Підручник. – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 390 с.
  38. Мочерний С.В. Політекономія: Підручник. – К.: Вікар, 2003.
  39. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Пер. с 14-го

- англ. изд. — М.: ИНФРА-М, 2003. — XXXVI, 972 с.
40. Макогон Ю.В., Дергачева В. В., Пашко Е.А., Фьяльянов П.А. Глобализация и экономическое развитие: национальный аспект / Под науч. ред. Ю.В Макогона. — Донецк: ДонНУ, 2006. — 260 с.
  41. Основи економічної теорії: Навч. посібник/ За ред. В.О.Білика, П.Т.Каблука. — К.: Ін-т аграрної економіки, 1999.
  42. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник. 2-е видання перероб. і доп. / За ред. Г. Климка, В.П.Нестеренка. — К.: Вища шк., 1997.
  43. Основи економічної теорії / За заг. ред. П.В. Круша, В.І. Депутат, С.О. Тульчинської; Київ «Каравела» 2007
  44. Основи економічної теорії: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Рибалкін В.О., Хмелевський М.О., Біленко Т.І., Прохоренко А.Г. — К.: ВЦ «Академія», 2002.
  45. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Опорний конспект лекцій/ Упор. Бугас В.В., Семененко В.М. — К.: КНУТД, 2005.
  46. Предборський В.А., Гарін Б.Б., Кухаренко В.Д. Економічна теорія. — К.: Кондор, 2003.
  47. Радіонова І.Ф. Макроекономіка. — К.: 1996.
  48. Рибалкін В.О., Бодров В.Г. Політична економія — К.: Академвидав, 2007.
  49. Ринкова економіка: теоретичні аспекти. — Харків, 2001.
  50. Світова економіка: Підручник / Філіпченко А.С., Рогач О.І., Шнирков О.І. та ін. — К.: Либідь, 2000.
  51. Степура О.С., Єремєєва О.С., Пономарьова Т. Ю. Політична економія. Навч. посібник. — К.: Кондор, 2006.
  52. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. — К.: Вікар, 2006.
  53. Старостенко Г.Г. Політична економія. — К., 2006. — 340 с.
  54. Теория переходной экономики: Учеб. пособие / Под ред. И.П.Николаевой. — М., 2001.
  55. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / За ред. В.М. Гейця. — К.: Логос, 1999.
  56. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / За ред. А.С.Філіпченка, В.С.Будкіна, А.С.Гальчинського. — К.: Либідь, 2002.
  57. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку Монографія: У 2 т. / Д.Г. Лук'яненко. А.М. Поручник. Л.Л. Антонюк та ін.; за заг. ред. Д.Г. Лук'яненка. Д.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — 816 с.
  58. Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. — Вип. 1. — К., 2008.
  59. Юхименко П.І. Історія новітніх економічних вчень (від Кейнса до наших днів) / За ред. Чухно А.А. — Біла Церква, 2005. — 306 с.

Публікації в періодичних виданнях

1. А.Ревенко. Продуктивність праці в сучасних умовах // Україна: аспекти праці. — № 2. — Київ, 2008.
2. Богиня Д., Волинський Т. Структурна перебудова економіки в умовах глобалізації та інформації // Економіка України. — 2003. — №7.
3. Бендерський Ю. Реалії світогосподарських процесів і місце в них України / Економіка України. — 2000. — №1.
4. Буряк П.Ю., Татарин Н.Б. Корпоративне управління: особливості розвитку в Україні// Фінанси України. — 2006. — №6.
5. Білоноженко А.М. // Фінанси України; Фінансовий капітал в Україні: особливості формування та перспективи розвитку. — 3(148)/2008.
6. Васильченко З.М. Банківська діяльність в умовах глобалізації економіки. // Фінанси України. — 2004. — №5.
7. Геєць В. Іноземний капітал у банківській системі України// Дзеркало тижня. — 2007.— №26(605).
8. Гош О. Визначальний фактор відродження продуктивних сил України. // Економіка України. — 2003. — №6.

9. Гайдуцький Д. Міграційний капітал в Україні прихована реальність // Дзеркало тижня. – №15 (644). – 21–27 квітня. – 2007.
10. Гордей О.Д. Суспільний добробут в умовах інтеграційних процесів. // Фінанси України. – 2004. – №5.
11. Дронова В., Мізіковська Е., Ризики та ключові фактори інвестування на фондовому ринку // Фондовий ринок. №4. 2008.
12. Жарко Р.П. Обґрунтування функцій податків на сучасному етапі розвитку продуктивних сил. // Фінанси України. – 2004. – №5.
13. Збарський М. Інтереси – рушійна сила суспільного прогресу. // Економіка України. – 1999. – №7.
14. Ібрагімов Е.Е. Теоретико-методологічні аспекти формування ринкового механізму ціноутворення в телекомунікаційній сфері// Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №1.
15. Каракай Ю.В. Особливості формування ринкового інноваційного потенціалу// Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №2.
16. Кредисов В. Держава і ринок: необхідність взаємодії у перехідній економіці. // Економіка України. – 2002. – №2.
17. Костусев О. Захист економічної конкуренції в Україні: стан і проблеми // Економіка України. – 2003. – №5.
18. Кульпінський С.В. Регулятивні механізми фінансового ринку в макроекономічній динаміці // Фінанси України. – № 2. – 2009.
19. Кудряшов В.П. Державна підтримка економічного зростання в Україні // Фінанси України. – 9. – 2008.
20. Крисоватий А. І., Кошук Т. В. «Податкові трансформації та економічне зростання // Фінанси України. – 9. – 2008.
21. Малий І. До питання про теорію земельної ренти та проблеми реформування земельних відносин. // Економіка України. – 2000. – №8.
22. Мочерний С.В. До питання про предмет політичної економії. // Економіка України. – 1997. – №2.
23. Мокряк В., Мокряк Є. Проблеми формування і розвитку підприємництва в процесі пострадянського трансформування суспільства // Економіка України. – 2004. – №11.
24. Новицький В. Національні інтереси України в контексті економічної глобалізації. // Економіка України. – 2003. – №7.
25. Нетесаний Ю.В. Актуальні проблеми економіки; Грошово-фінансові групи як ефективна форма організації бізнесу. – 3(81)2008.
26. Гончарова Н.В. Проблеми функціонування ринку цінних паперів країни // Формування ринкових відносин в Україні. – №5. – (84)/2008.
27. За матеріалами НБУ та УАІБ. Огляд світової фінансової системи та ринку цінних паперів України // Фінансовий ринок України. – №12 (62). – 2008.
28. Рибалкін В., Мамічева Л. Акціонерна власність – внутрішня основа формування соціального ринкового господарства // Економіка України. – 1998. – №2.
29. Покритан А., Гринчук В. Деякі питання аналізу і реформування відносин власності// Економіка України. – 2003. – №3.
30. Підйомний О. М. Актуальні проблеми контролю вітчизняного ринку цінних паперів// Фінанси України. – 2007. – №7.
31. Туниця Ю та ін. Фактори глобалізації і стратегія сталого розвитку // Вісник НАН України . – 2004. – № 7.
32. Умови відновлення мотиваційної природи заробітної плати в перехідній економіці України// Економіка України. – 2002. – №8.
33. Фірсова С.Г. Ринкові механізми управління цінами// Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №2.
34. Филюк Г. Економіка України, Соціально-економічні наслідки монополії: теоретичний і практичний аспекти. – 2/2008.

35. Ходзінський К., Мазурок П. Первісне нагромадження капіталу та підприємство в Україні// Економіка України. – 2003. – №4.
36. Чистилін Д. До питання стратегії економічного зростання України// Економіка України. – 2003. – №1,2.
37. Чумаченко М.Г. Дослідження теоретичних, методологічних і прикладних проблем регіональної політики сталого розвитку // Фінанси України. –2008.– №11.
38. Шевчук В. Глобальна місія України і національна модель сталого розвитку // Економіст. – 2006. – № 1.
39. Шнипко О. Постіндустріальна глобалізація: сутність, чинники, тенденція та суперечності розвитку // Економіст. – 2005. – № 4.
40. Яременко Л.А. Фінансова глобалізація і національна економіка // Фінанси України. – 2003. – № 10.
41. Яцко В.В. Місце та роль підприємницької діяльності в трансформації цільової моделі ринкової економічної системи// Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №1. – Ст. 109–112.
42. <http://www.kmu.gov.ua/> (Урядовий портал)
43. <http://www.amc.gov.ua/> (Антимонопольний комітет України)
44. <http://zakon.rada.gov.ua/> (Офіційний Веб-сайт Верховної ради України)
45. http://www.ukrstat.gov.ua (Офіційний Веб-сайт Державного комітету статистики України)